

هشداردهی با رویکرد پیشگیری پیشگیرانه در فرایند سازمان‌های حفاظتی - امنیتی

محمدحسین قدیمی^۱، جواد منزوی برزگی^۲، ابوالفضل جعفرنژاد^۳

چکیده

زمینه و هدف: تهدیدها و آسیب‌های حفاظتی، ضرورت پرداختن به پیش‌بینی و برداشتن گام‌های جلوتر از زمان برای آمادگی‌های لازم به منظور هشداردهی و پیشگیری پیشگیرانه (پیشگیری آینده‌نگرانه) قبل از وقوع حوادث و شکست‌های حفاظتی و مواجهه با ناامنی‌های احتمالی آینده را ضروری می‌نماید؛ همین ضرورت زمینه انجام تحقیق است؛ بنابراین هدف اصلی مقاله حاضر، تبیین جایگاه پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی در فرایندهای سازمان اطلاعاتی با هدف جلوگیری از غافلگیری و شکست اطلاعاتی بود.

روش‌شناسی: این تحقیق از نظر نوع کاربردی و به صورت توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است ابزار تحقیق به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای و با بهره‌گیری از تجربه‌های خبرگان مرتبط با موضوع صورت پذیرفته است.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: در این تحقیق با توجه به جایگاهی که هشداردهی در فرایندهای سازمان‌های اطلاعاتی دارد؛ کارکردهای هشداردهی اطلاعاتی، نقش پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی و راه‌کارهایی برای پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: پیشگیری، سازمان‌های حفاظت اطلاعات، هشداردهی.

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی گرایش استراتژیک (mh48.ghadimi@gmail.com).

۲. دانشجوی دکترا دانشگاه دفاع ملی.

۳. کارشناس فناوری اطلاعات.

مقدمه

هر اندام زنده‌ای دارای تنظیمات و ابزارهایی برای تشخیص وقوع خطر و انجام بازتاب مناسب در مقابل آن است. این واقعیت، حتی در کوچک‌ترین اندام‌ها با نام میکرو-ارگانیسم‌ها هم قابل مشاهده است. به این وسیله، موجودات به سرعت نسبت به شرایط خطرناک و بحرانی بازتاب نشان داده و از منطقه خطر خارج می‌شوند یا با آن مقابله می‌کنند. برای مثال، درجه حرارت بدن یا درد، نوعی سازوکار هشداردهی (و البته، پاسخ طبیعی بدن) به عناصر مهاجم (میکروب‌ها و ویروس‌ها) است که موجب آگاهی از بروز آسیب در ارگانیسم می‌شود. در مجموعه‌های غیرطبیعی و انسان‌ساخت نیز این ابزار برای حفاظت از دستگاه‌ها تعبیه شده تا در صورت تغییر ناگهانی شرایط، مثل دما یا فشار، دستگاه واکنش مناسب را نشان دهد و سازمان‌های اطلاعاتی، یکی از مصادیق این ابزارهای هشدار دهنده به شمار می‌آیند (حاجیان، ۱۳۹۰: ۱۳۵).

لازمه زندگی در عصر انقلاب دانایی، پیش‌بینی و مطالعه آینده به عنوان علمی پیشرفته برای شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روست. پیش‌بینی امروزه در همه علوم، بخشی از آثار شناخت و یکی از غایات همه علوم است و به عنوان دانشی نو در سال‌های اخیر توسعه قابل ملاحظه‌ای یافته است (عبدالله‌زاده و نیک‌خواه، ۱۳۹۱: ۲۵).

هشداردهی مهارتی است که نیازمند درک نگرش‌ها، تاریخ، فرهنگ، تعصبات و نظام تصمیم‌گیری دشمنان و نیز قابلیت‌ها و توانمندی‌های آنهاست. آگاهی و هشداردهی نسبت به دنیای اطراف ما مقدمه تصمیم‌ها و اقدام‌های سیاست‌گذاران بوده و روشن است که بر غیب‌بینی یا پیش‌گویی جبرگرایانه دلالت ندارد. هشدار فقط جمع‌آوری و تدوین نشانه‌ها و حقایق نیست بلکه نوعی پیش‌آگاهی عقلی و پیش‌بینی برآورد کننده

براساس قرائن موجود و روش‌های علمی است (معاونت پژوهش و تولید علم دانشکده اطلاعات، ۱۳۹۴: ۳).

با توجه به اینکه در عصر کنونی که پدیده‌ها ماهیتی چندوجهی پیدا کرده‌اند رویکردهای جدید آینده‌نگری در زمینه هشداردهی و کارکردهای آن نیاز است. دستگاه‌های اطلاعاتی می‌توانند با هشداردهی به هنگام از غافلگیر شدن و به خطر افتادن امنیت یک کشور جلوگیری کنند و یا حداقل خطر و میزان آن را کاهش دهند و این در صورتی امکان‌پذیر است که بتوان موضوع‌های جدید، نامتقارن و اغلب گمراه کننده که ممکن است از سوی سازمان به کار گرفته شود را پیش‌بینی کرد (معاونت پژوهش و تولید علم دانشکده اطلاعات، ۱۳۹۴: ۴). هدف از این تحقیق، تبیین «هشداردهی با رویکرد پیشگیری پیشگیرانه در فرایند سازمان‌های حفاظت اطلاعات» با بهره‌گیری از نظر خبرگان (شخصیت‌های مبرز اطلاعاتی) است تا در این جهت ضمن معرفی جایگاه هشداردهی و کارکردهای برای محققان، زمینه‌های عملی برای استمرار آن در ابعاد میدانی و کاربردی نیز فراهم شود.

همان‌طور که مطرح شد پیش‌بینی و دادن هشدار به موقع به مسئولان و فرماندهان به منظور جلوگیری و پیشگیری از آسیب‌ها و تهدیدهای حفاظتی، یکی از کارویژه‌های سازمان حفاظتی-امنیتی در پیشگیری حفاظتی است و این کارکرد به علت اهمیتش بیش از هر کارکرد دیگری نیازمند اتخاذ سامانه‌های روشمند و توجه بیش از پیش مدیران عالی به آن است. در سازمان حفاظتی-امنیتی نگاه و رویکرد (پیشگیری پیشگیرانه) پیشینی و پرهیز از عمل پسینی یک ضرورت جدی است؛ زیرا حفاظتی که آینده‌نگر نباشد و در ارزیابی مسائل حوزه مأموریتی نگاه به جلو نداشته باشد به‌طور قطع و یقین بر اوضاع و احوال محیط خود اشراف نخواهد داشت و در ارزیابی و برآوردها، منحرف و دچار خوش‌بینی می‌شود و در امر پیشگیری و درمان به موقع ناتوان خواهد بود (عبدالله‌زاده و نیک‌خواه، ۱۳۹۱: ۲۵)، از این رو مهم‌ترین فرایند سازمان‌های اطلاعاتی (سازمان‌های حفاظت اطلاعات) در حال حاضر، آینده‌نگری و

ممانت (هشداردهی) از بروز و ظهور و عینیت یافتن بحران‌ها و تهدیدها (بالقوه) علیه امنیت ملی (محیط‌های تحت حفاظت)، ثبات سیاسی و اخلال در نظم اجتماعی است، در واقع، انتظار اصلی نهادهای تصمیم‌گیر و افکار عمومی از نهادهای امنیتی (سازمان‌های حفاظت اطلاعات) آن است که از بروز بحران‌های امنیتی غافلگیر کننده جلوگیری کرده و بر رویدادها و روندهای نوظهور پیشی بگیرند (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۲۸). بر این اساس در هنگام تأمل در خصوص فرایندهای اطلاعاتی با چند فرایند روبه‌رو می‌شویم که تحقیق دربارهٔ مضمون و نیز نسبت و روابط میان آنها ضرورت دارد که از آن جمله‌اند: پیشگیری پیشگیرانه، رصد و دیده‌بانی، رصد و آفند، فریب و نفوذ و هشداردهی. بر این اساس، پرسش‌های اصلی نوشتار حاضر عبارت‌اند از:

۱. نسبت و روابط هشداردهی در فرایندهای اطلاعاتی چیست؟

۲. کارکردهای هشداردهی اطلاعاتی چیست؟

۳. نقش پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی کجاست؟

۴. راه‌کارهای پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی چگونه است؟

رویکرد حاکم بر این مقاله نیز آن است که تهدیدها و آسیب‌پذیری، ویژگی ذاتی بحران‌های امنیتی است و آینده‌نگری و هشداردهی در خصوص بروز تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها، قلب فرایندهای سازمان‌های اطلاعاتی است، به این معنا که هرچه پیش‌بینی‌ها به سمت هشداردهی دقیق‌تر و حرفه‌ای‌تر حرکت کنند، به همان میزان، امکان عینیت یافتن غافلگیری‌ها کاهش می‌یابد و از فراوانی و شدت تهدیدهای ضدامنیتی کاسته می‌شود و این مهم از طریق تبیین نقش هشداردهی و کارکردهای آن ممکن است، در واقع، هدف و فرضیه این مقاله آن است که هشداردهی با رویکرد پیشگیری پیشگیرانه مهم‌ترین کارکرد در فرایندهای سازمان‌های اطلاعاتی است که منجر به کاهش شدت و پیش‌گیری از تهدیدها می‌شود.

آنچه این نوشتار را از سایر آثار در حوزه‌های اطلاعاتی متمایز می‌کند، تأکید آن بر جایگاه هشداردهی در معماری سازمانی، سازمان‌های اطلاعاتی (حفاظت اطلاعات‌ها)

بر مبنای هشداردهی آینده‌پژوهانه است، چرا که در این نگاه هشداردهی به معنای شناسایی شاخص‌های احتمالی وقوع هر پدیده و بیان احتمال آن، پیشاپیش از پیش‌بینی قطعی سر باز می‌زند و در نتیجه، تبعات آن را نیز به دنبال نخواهد داشت. هشدارهای اطلاعاتی که در مجموعه علم نشانه‌شناسی قرار دارد فراورده‌های منحصر به فرد با سازوکار مشخص و با هدف اعلام خطر علیه منافع و امنیت ملی کشور قبل از وقوع آن است. کارکرد این محصول با ماهیت و مأموریت‌های ذاتی دستگاه‌های اطلاعاتی و ضداطلاعاتی که از جمله کشف توطئه‌های دشمن علیه منافع و امنیت ملی (داخلی و خارجی) قوی‌ترین ارتباط را دارد، از همین رو، پرداختن به هشداردهی اطلاعاتی به عنوان یکی از فرایندهای اصلی دستگاه‌های اطلاعاتی (هرچند در حال حاضر سهم اندکی از فراورده‌های اطلاعاتی را به خود اختصاص داده) ضروری است.

این مقاله با استفاده از روش کتابخانه‌ای - بهره‌گیری از متون مربوط و همچنین نظر خبرگان (شخصیت‌های بارز اطلاعاتی) و تحلیل آن به تبیین «هشداردهی با رویکرد پیشگیری پیشگیرانه در فرایند سازمان‌های حفاظت اطلاعات» می‌پردازد.

مبانی نظری

این مقاله، به لحاظ مجاورت مفهومی اصطلاح هشداردهی با مفهوم «آینده‌نگری» در این بخش، به تبیین این چهار مفهوم و نسبت آنها با یکدیگر می‌پردازیم و در نهایت به نقش هشداردهی اطلاعاتی در برنامه‌ریزی‌ها و خنثی‌کردن تهدیدها و کاهش آسیب‌پذیری پرداخته خواهد شد.

هشداردهی: هشدار؛ تلاش تحقیقی همه‌جانبه است. هشدار به سادگی و از طریق گردآوری صرف داده‌ها و نشانه‌ها حاصل نمی‌شود، بلکه در یک روند ضروری است که داده‌ها، داده‌های بالقوه و محتمل و دیگر نشانه‌ها به‌طور مستمر و به دقت جمع‌آوری و تحلیل شوند (علیخانی، ۱۳۹۳: ۳۲).

هشدار محصول استدلال منطقی و فرضیه‌ای است که اعتبار آن نه می‌تواند تأیید شود و نه تا آن زمان که دیگر دیر شده باشد، می‌تواند رد شود (معاونت پژوهش و تولید علم، ۱۳۹۴: ۲۱).

هشدار با توجه به ماهیت عنوان شده آن عبارت است از «آگاه‌سازی نسبت به رخدادهایی که منافع فرد، سازمان یا نظام ملی و بین‌المللی را در سطوح مختلف به مخاطره اندازد» در خاص کردن این مفهوم به هشدار اطلاعاتی می‌توان گفت: «آگاه‌سازی نسبت به رخدادهایی که امنیت ملی را در سطوح مختلف به مخاطره کشاند» (تارنمای وزارت اطلاعات).^۱

ویژگی اصلی درباره هشدار آن است که این فرایند باید به‌طور مشخص، احتمال بروز خطر، مخاطره، تهدید و در نهایت، هر آنچه عنوان بحران بر آن می‌نهم را روشن سازد. به زبان روان‌تر، هشدار، تعیین احتمال بروز حادثه معین با توجه به بزرگی پیامدهای خاص آن حادثه است که منجر به شکل‌گیری تصور عمومی درباره خطرها و آسیب‌های پیش‌رو می‌شود و نوعی تصویرهای مخاطره‌ها را ایجاد می‌کند، با این امید که موجب تولید و تشدید حساسیت‌ها نزد تصمیم‌گیرندگان شود و پاسخ‌های مخاطره‌ها را دریافت کند (تارنمای وزارت اطلاعات).

هشداردهی در مبانی دینی: هشدار در زبان عربی به معنای تحذیر و انذار است که کلمه انذار برای هشداردی استفاده می‌شود، انذار مصدر باب افعال از باب «نَذَرَ يَنْذِرُ» و به معنای آگاه شدن به امری، از آن پرهیزکردن و خود را برای آن آماده ساختن اشتقاق یافته است (خوری‌شرتونی، ۱۴۰۳ ه.ق، ج ۵: ۳۷۸)، لغت‌شناسان و مفسران معنای انذار را با تعبیری گوناگون ذکر کرده‌اند؛ مانند توجه و آگاهی دادن به آینده‌ای ترسناک (شعرانی، ۱۳۵۲، ج ۲: ۴۴۸)، آگاه‌کردن یا ابلاغ و خبر دادنی که در آن ترسانیدن صورت پذیرد، برحذر داشتن از امر ترسناکی که زمان و فرصت کافی برای پرهیز از آن باشد (طوسی، بی‌تا، ج ۱: ۶۲).

مبدأ اصلی هشدار (انذار)، ذات اقدس الهی است و هشدار (انذار) بالإصالة به او منتسب است (المیزان، ج ۲۰: ۳۰۵؛ رشیدالدین میبدی، ۱۳۳۷، ج ۱: ۶۲؛ طوسی، بی‌تا،

ج ۱: ۶۲): «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَّكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ»؛ (دخان، ۳)، «إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ»؛ (نبأ، ۴۰)، «فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى»؛ (لیل، ۱۴) انذار در قرآن گاهی به پیامبران از جمله پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) به عنوان واسطه الهی (انعام، ۱۹ و ۴۸) و گاهی به جنّ به عنوان واسطه میان پیامبر (صلی‌الله) و قوم خود (احقاف، ۲۹) اسناد داده شده است. البته براساس قول خداوند در آیه ۱۲۲ توبه لازم است از هر فرقه، طایفه‌ای برای تفقه در دین کوچ کنند تا در بازگشت، قوم خویش را انذار کنند: «فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ»؛ گفتنی است که به آیات و عید قرآن از این رو که وسیله‌ای برای انذار است «نذر» گفته شده است (بیستونی، ۱۳۳۷ ه.ق، ج ۹: ۲۸۳)، (قمر، ۵) در برخی آیات از عذاب الهی به «نذیر» یاد شده است (ملک، ۱۷)، زیرا عذاب نیز انذار با زبان حال است.

اگرچه براساس آیات یاد شده انذار افزون بر پیامبران به گروه‌ها و امور دیگری نیز نسبت داده شده است؛ اما پیامبران و به‌ویژه پیامبر خاتم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در این مهم از جایگاه خاصی برخوردارند، زیرا در برخی آیات هدف از برانگیختن پیامبران، نزول وحی و فرو فرستادن قرآن، بشارت و بیم دادن مردم معرفی شده است: «وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ»؛ (انعام، ۴۸ و کهف، ۵۶)، «يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ... لِيُنذِرَ»؛ (غافر، ۱۵)، «أَوْحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرْكُمْ بِهِ»؛ (انعام، ۱۹ و المیزان، ج ۱۲: ۹۰) و در برخی از آیات هدف بعثت و مسئولیت پیامبران به انذار منحصر شده و در برخی دیگر تنها به ذکر انذار اکتفا شده است: «إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ»؛ (هود، ۱۱)، «إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ»؛ (حج، ۲۲؛ عنکبوت، ۵۰ و شعراء، ۲۶) «إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ»؛ (سبأ، ۳۴)، «وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنذِرِينَ»؛ (صافات، ۷۲)، «قَدْ خَلَّتِ النُّذُرُ»؛ (احقاف، ۲۱) و... بدون تردید حصر یاد شده اضافی است و با شأن بشارت پیامبران تنافی ندارد، زیرا مراد از حصر در آیات مزبور، ذکر انذار نسبت به هدایت‌یافتن است؛ نه بشارت‌دادن (المیزان، ج ۷: ۳۹) و در حقیقت پیام آیات یادشده این است که پیامبران فقط انذار می‌کنند؛ ولی هدایت‌یافتن یا گمراه‌شدن مردم به عوامل

دیگری وابسته است که در جای خود بیان شده است. گفتنی است که ذکر انذار و ذکر نشدن بشارت برای آن است که مقام، مقام انذار است (المیزان، ج ۷: ۳۹).

امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: «مَنْ حَذَرَكَ كَمَنْ بَشَّرَكَ؛ کسی که تو را [از چیزی که خطرناک است] بترساند، همچون کسی است که تو را [به چیزی که مایه سرور و خوشحالی است] بشارت می‌دهد» (نهج البلاغه، حکمت ۵۹).

لازم به ذکر است که حرکات انسان تحت تأثیر دو عامل است: جلب منفعت و دیگری دفع مفسده و مضر است. انسان دارای جاذبه و دافعه است. انسان آنچه را به نفع خود تشخیص می‌دهد جلب و جذب می‌کند، چه سود مادی باشد، چه معنوی، چه فردی و چه جمعی. در مقابل، آنان آنچه را به زیان خود می‌داند، اعم از مادی، معنوی، فردی و اجتماعی، از خود دفع می‌کند؛ بنابراین، انبیا و اولیای الهی برای تربیت و تکامل مردم از این دو نیرو استفاده می‌کنند. بشارت و انذار همان جاذبه و دافعه (هشداردهی) است. البته از آیات قرآن استفاده می‌شود که انذار اثر قوی‌تری بر انسان دارد. همان‌طور که مطرح شد، نخستین آیاتی که بر پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) نازل شده، آیات انذار است: «(أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ)؛ ای در بستر خواب آرمیده! برخیز و انذار کن [و عالمیان را بیم ده]» (عبدالله‌زاده، ۱۳۹۴).

هشداردهی اطلاعاتی: هشداردهی، به معنای طراحی نظام منسجم از علائم وقوع شرایط جدید در آینده و ثبت منظم شواهد است (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۱).

در هشداردهی اطلاعاتی با علائم و نشانه‌هایی روبه‌رو هستیم که نشان‌دهنده به خطر افتادن منافع ملی و ارزش‌های اساسی هستند. در عین حال، هشدارها باید نشان‌دهنده تحقق این شرایط باشند نه آنکه شاخص‌های تهدید باشند؛ به عبارتی، بین شاخص‌های تهدید (که ممکن است محقق شوند یا محقق شده‌اند) و هشدار، تفاوت وجود دارد. هشدار اطلاعاتی فقط نشانه و علامت است نه خود تهدید برای مثال، رزمایش مشترک کشور همسایه با قدرت خارجی رقیب یا کشف مقادیر زیادی سلاح در نقطه مرزی، نشان‌دهنده فشار و تهدید سیاسی - نظامی رقیب یا عملیات تروریستی

است؛ اما نه خود عملیات نظامی یا تروریستی. به سخن دیگر، هشدارهای اطلاعاتی در حکم نشانه و نماد و زمینه تحقق تهدید هستند نه خود تهدید (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۵).

ابعاد هشدار اطلاعاتی: در مجموع، می‌توان گفت هشدار سه بعد دارد و هر اشاره‌ای به خطرها و تهدیدها، متضمن تأکید بر این ابعاد است:

احتمالات: هشدارهای اطلاعاتی بیان و تصریح احتمالی حادثه نامطلوب خاص در یک دوره زمانی معین است. مطابق ادبیات احتمال در آمار، هشدار، احتمال کمی وقوع حادثه منفی خاص (و البته فرصت‌های مثبت) است که باید مقادیر زیر را بیان کند: (۱) انواع احتمالات: شکل و فرم هر کدام از حالت‌های اتفاق پیش‌رو (هیچ‌گاه هشدار منحصر به فرد ارائه نمی‌شود)؛ (۲) شدت، قوت، فراگیری و دامنه و گستره اتفاق.

آثار: اینکه هر کدام از حالات (اتفاقات محتمل)، چه پیامدهایی به‌جا خواهد گذاشت و آثار آن کدام است، اهمیت فراوانی در هشداردهی دارد. در واقع، آنچه هشدار را معنا می‌کند و تصوراتی تصمیم‌گیرندگان و دریافت‌کنندگان محصولات هشداردهی را تحریک می‌کند، درجه بزرگی پیامدهای خاص اتفاق یا روند (اتفاق‌های) پیش‌روست. بیان دامنه آثار هشدارهاست که تصوراتی مخاطره‌ها را ایجاد می‌کند. در غیر این صورت، هشداردهی بی‌تأثیر خواهد بود. به این دلیل است که مفهوم یا ره‌یافت بزرگ‌نمایی مخاطره‌ها مطرح شده است. بزرگ‌نمایی هشدارها، به عنوان آسیب‌ناهم هشداردهی، هنگامی است که تحلیل‌گران و هشداردهندگان در پیامدهای تحقق هشدار مبالغه می‌کنند؛ بنابراین، «پاسخ‌های بیش از حد» را در نظام تصمیم‌گیری ایجاد می‌کنند. در عین حال، صرف نظر از مبالغه‌های احتمالی، هر هشدار باید به‌طور شفاهی، پیامدها، عواقب، نتایج و کارکردهای مستقیم و غیرمستقیم و آشکار و پنهان عملی شدن هر اتفاق را روشن سازد.

اولویت‌دهی: در نظام هشداردهی، باید اتفاق یا خطرها به‌طور منطقی رتبه‌بندی شوند، یعنی مشخص شود احتمال وقوع کدام سناریو یا حالت از هشدار بیشتر است. این امر از آن‌رو اهمیت دارد که هشدارهای مربوط به هر موضوع امنیت ملی (برای

مثال، تدابیر عملیاتی گروه تروریستی) تک حالتی نبوده و آن گروه، شاید چند راه‌کار پیش روی خود دارد. آنچه در این میان مهم است و به‌طور ویژه‌ای برای مدیران تصمیم‌ساز، کاربرد فراوان دارد، اولویت احتمالات است و اینکه کدام سناریو احتمال وقوعش بیشتر است و به چه میزان؟ تعیین این اولویت، موجب می‌شود تصوره‌های مخاطره‌ای مدیران دقیق‌تر و حرفه‌ای‌تر شکل پذیرد، ضمن آنکه پیش‌آگاهی نسبی آنها نسبت به سایر احتمالات نیز به‌وجود آمده است.

این پیش‌آگاهی نسبی نسبت به سایر احتمالات و هشدارها موجب می‌شود در صورتی که از قضا سایر هشدارهای کم‌اهمیت‌تر محقق شوند، مدیریت اجرایی، کمتر دچار شرایط غافلگیری ذهنی شود و در عین حال، پیش‌بینی‌ها و تدابیر عملیاتی لازم را برای حالات کم‌اهمیت‌تر در نظر بگیرد؛ بنابراین، منظور از رتبه‌بندی آن است که هشدارهای ارائه شده درباره هر خطر امنیتی مشخص، از نظر احتمال وقوع و نیز دامنه آثار، رتبه‌بندی شوند (تارنمای وزارت اطلاعات).

اصول مترتب بر هشداردهی

۱. اصل سرعت: این اصل در تصمیم‌های امنیتی و حیاتی کشور جایگاه ویژه‌ای داشته و هشداردهی در صورتی موفق می‌گردد که از عنصر غافلگیری جلوگیری نماید که این اصل را مدنظر قرار دهد؛

۲. اصل دقت: هشداردهی با ضریب خطا همراه است؛ اما باید توجه داشت در تصمیم‌گیری‌های حیثیتی این اصل به شدت باید دنبال گردیده، برجسته و شفاف گردد؛

۳. اصل میزان روایی: اعتبار و صحت هشداردهی بر پایداری مشتری و پشتوانه حمایتی و سیاستی آن تأکید دارد و مسیر فعالیت اطلاعاتی را در نظام هموار می‌سازد (تارنمای وزارت اطلاعات).

سامانه هشداردهی با تمرکز بر علائم ضعیف: تشخیص خطر امری نسبی است و با وجود ضرورت طراحی نظام جامع از شاخص‌های عینی و قابل‌سنجش که مورد وفاق جامعه تحلیل‌گران در مجامع تصمیم‌گیری باشد، در نهایت، فرایند تعیین خطرها، امر

فرهنگی-اجتماعی و زمینه‌مند است؛ به عبارتی، اینکه چه چیزهایی مرکز نگرانی می‌شوند، تابع شرایط متعدد فرهنگی سازمانی و تجربه‌های قبلی است. تشخیص مخاطره‌ها و ارائه هشدارها، یک سازه اجتماعی است که به وسیله جریان‌ها، اطلاعات، ساختارهای نهادی، رفتارهای اجتماعی و گروهی و پاسخ‌های قبلی فرد هشداردهنده ساخته می‌شود. این نکات نشان‌دهنده اهمیت آن است که چه کسی و تحت چه شرایطی، مخاطره را تشخیص می‌دهد؟ خلاصه آنکه، هشدارها و هشداردهی، یک امر فرهنگی اجتماعی است؛ بنابراین، نوعی نسبیّت بر آن حاکم است. در طراحی نظام هشداردهی باید بتوان بر این محدودیت یا مضیق‌ها فائق آمد، چرا که نظام تصمیم‌گیری و مدیران اجرایی را نمی‌توان در شرایط به‌طور کامل نسبی و متزلزل قرار داد. سامانه مورد نظر باید مترتب بر علائم ضعیف بوده و با توجه به ادبیات نوین آینده پژوهشی به نظر می‌رسد این سامانه باید دربر گیرندهٔ رصد و پایش مبتنی بر الگوی دیده‌بانی آینده‌پژوهی باشد.

پیشگیری: پیشگیری از نظر لغوی به معنای جلوگیری کردن، مانع‌شدن، جلوگیری و نیز اقدام‌های احتیاطی برای جلوگیری از رخدادهای بد و ناخواسته است (معین، ۱۳۶۰: ۹۳۳). در اصطلاح هر رشته‌ای از علوم، پیشگیری با موضوع آن ترکیب می‌شود؛ چنانچه در حقوق جنایی، پیشگیری از وقوع جرم، در پزشکی پیشگیری از بیماری و در مورد وقایع اتفاقیه، پیشگیری از وقوع حادثه مدنظر است (اسعدی، ۱۳۸۹: ۱۲۲).

پیشگیری حفاظتی: با توجه به رویکرد تحقیق، پیشگیری در حوزه هدف‌های شش‌گانه حفاظتی (نیروی انسانی، اماکن و تأسیسات، اسناد و طلاعات، فناوری اطلاعات و ارتباطات، سلاح و مهمات، اقلام و تجهیزات) مدنظر است. واژهٔ پیشگیری در علوم مختلف دارای معانی گوناگونی است و بیشتر تعاریف اصطلاحی موجود از پیشگیری نظر به پیشگیری از جرم دارد. ولی در بعد حفاظتی-اطلاعاتی مفهوم پیشگیری بسیار وسیع‌تر از سایر ابعاد آن است و عبارت است از:

«پیش‌بینی، شناسایی و برآورد عوامل خطر (آسیب‌ها و تهدیدهای حفاظتی) و عوامل حمایت (فرصت‌ها و قوت‌های حفاظتی) و انجام اقدام‌هایی برای از بین بردن زمینه یا کاهش عوامل خطر و افزایش عوامل حمایتی است» (محمدنسل، ۱۳۸۸: ۱۱).
مجموعه اقدام‌هایی برای ایمن‌سازی هدف‌های حفاظتی در برابر تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها و رفع یا کاهش زمینه‌های خطر، از طریق ایجاد توانمندی‌های حفاظتی (عبدالله‌زاده و نیک‌خواه، ۱۳۹۱: ۲۹).

آینده‌نگری در هشداردهی اطلاعاتی: آینده‌نگری^۱، به معنای پیش‌بینی روند آینده پدیده است (حاجیان، ۱۳۹۰: ۱۳۱)؛ زمانی که دشمن در حال آماده‌شدن برای حمله یا انجام اقدام‌های دیگری است که تشریح زمان وقوع آن مراحل گوناگونی دارد، علامتی از سختی اثبات آن است (علیخانی، ۱۳۹۳: ۲۱).

الف) تعیین آینده‌های وقوع آسیب یا بحران‌های اطلاعاتی: در اینجا به برخی اصطلاحاتی از آینده‌نگری (آینده‌هایی) که راهنمایی‌هایی کلی در سطح نظام اطلاعاتی هستند اشاره می‌شود:

۱) آینده ممکن^۲: شامل تمامی وضعیت‌هایی می‌شود که ممکن است در آینده محقق شود. این طیف از آینده‌ها مجموعه تصویرهایی هستند که انسان برای آینده‌اش در نظر دارد و به‌طور معمول تخیلی و حاصل تصویربرداری ذهن بشر است. این آینده‌ها فراتر از دانش و علم بشر امروزی است (زالی، ۱۳۹۱: ۴۰)؛

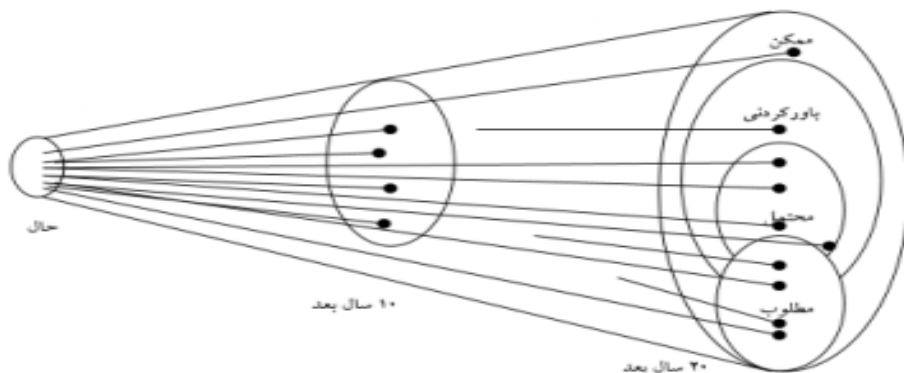
۲) آینده باورکردنی^۳: شامل آینده‌هایی می‌شود که براساس دانش فعلی بشر امکان ظهور آنها در آینده وجود دارد و مخالف آینده‌های ممکن که متناقض با اصول و دانش فعلی بشر هستند این آینده‌ها بر این اصول مبتنی هستند. آینده‌های باورکردنی زیرمجموعه‌ای از آینده‌های ممکن هستند (عاشوری و حسینی، ۱۳۹۳: ۶۲)؛

۳) آینده محتمل^۴: به آن دسته از آینده‌هایی اشاره می‌کند که شاید تحقق می‌یابند؛ این آینده‌ها زیرمجموعه‌هایی از آینده‌های باورکردنی هستند. در آینده‌پژوهی، ترکیبی از

-
1. Forecasting
 2. Possible Futures
 3. Plausible futures
 4. Probable future

آینده‌های ممکن، محتمل و باورکردنی و باورکردنی به عنوان آینده مطلوب^۱ ترسیم می‌شود و برای رسیدن به آن آینده، برنامه‌های مختلف تدوین می‌شود که سبب برنامه‌های متناقض، متناسب، متفاوت و متشابه را تشکیل می‌دهد (زالی، ۱۳۹۱: ۷۳)؛

۴) آینده‌های مرجح: آینده‌های ممکن که مطلوبیت بیشتری دارند، آینده‌های مرجح هستند (عاشوری و حسینی، ۱۳۹۳: ۶۳).

شکل انواع آینده

(عاشوری و حسینی، ۱۳۹۳: ۶۳)

در حوزه و موضوع‌های مختلف امنیت ملی، رویکرد و نگاه تمامی دست‌اندرکاران مسائل امنیتی باید رو به آینده باشد و نهادها و تحلیل‌گران باید خود را از وضع موجود (که روزمرگی را به دنبال خواهد داشت) برهانند. به این منظور و با ارتقای آموزش‌های تخصصی آینده‌نگری و به‌کارگیری روش‌ها و روش‌های متعدد کمی، کیفی و ترکیبی در حوزه مطالعات آینده، درباره وضعیت‌های «محتمل» و «ممکن» می‌توان به تشخیص انواع حالات پیش‌رو، همت گماشت. تأکید بر این امر به معنای نادیده انگاشتن فضای احتمالی نیست. همچنین، توجه به اصل کلی و عمومی حاکم بر تمام روش‌های آینده‌نگری که همانا رصد و تشخیص عوامل، متغیرها و فرایندهای مؤثر بر پدیده تحت بررسی است، نباید نادیده گرفته شود، چرا که وضعیت پدیده در آینده، به‌طور کامل و همواره تحت تأثیر متغیرهای علی (و سازوکار علی ناشی از آن علل) است. همین‌طور

باید به متغیرهای به ظاهر کم‌تأثیر، روندهای نوظهور و متغیرهایی که ممکن است ناگهانی بروز و ظهور یابند، توجه داشت. خروجی‌های فرایندهای آینده‌شناسی، به‌طور معمول تصویرها و برداشت‌هایی از انواع آینده‌های محتمل‌تر یا با احتمال وقوع بیشتر ارائه می‌کند که در اولویت‌های تحلیلی قرار می‌گیرد.

ب) تعیین نظام علائم و نشانه‌ها: پس از اینکه روشن شد کدام وضعیت (وضعیت‌ها) احتمال وقوعشان بیشتر هستند، می‌باید علائم و نشانه‌های خاص هر وضعیت که تحقق آن وضعیت را نشان می‌دهند، مشخص شود. در ابتدا علائم ضعیف شناسایی می‌شوند: «علائم مربوط به پدیده‌ای که به‌طور نسبی کمتر معلوم بوده و ضعیف احساس شده یا اینکه به‌طور ناچیز توزیع شده باشد» و در مرحله بعد تبدیل علائم هشدار ضعیف به علائم قوی در دستور کار قرار می‌گیرد. این مراحل دربر گیرنده موارد زیر خواهند بود:

- ظهور علائم هشدار ضعیف؛
- شناسایی منبع اصلی تهدید (علائم ضعیف)؛
- شکل تهدیدهای عینی و محسوس گردد؛
- واکنش‌ها و پیامدهای ناشی از تهدیدها رصد و درک شود؛
- پیامدهای واکنش‌ها قابل پیش‌بینی شوند.

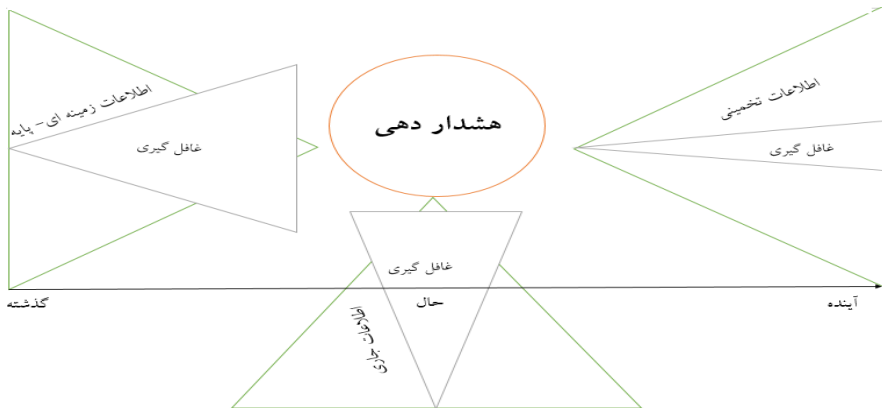
پ) رصد و پایش مستمر شاخص‌ها: پس از انجام مرحله دوم، تحلیل‌گران و نهادهای هشداردهی باید وضعیت تحقق عینی و خارجی و بروز و ظهور هر علامت را پیگیری و شناسایی کنند. در این خصوص موضوع مورد نظر در قالب زمینه‌هایی مثل قاچاق یا تروریسم و... از ابعاد مختلف مورد پایش و پویش قرار می‌گیرد. باید توجه داشت که رصد و پایش‌دربر گیرنده شناسایی و تحلیل بوده و در پاسخ این سؤال که چه موضوع‌هایی باید دیده‌بانی شوند مطرح می‌گردد: هر موضوع و عامل و به‌طور کلی هر چیزی که روی کار ما اثر داشته باشد. باید توجه داشته باشیم که دیده‌بانی پروژه نیست و یک فرایند مستمر و پیوسته است که از رویکرد مواد خام به معلومات و سپس به تحلیل می‌رسد.

ت) تهیه گزارش‌های هشداردهی: محصول نهایی فرایند هشداردهی، تعیین وضعیت موضوع تحت بررسی و میزان دوری و نزدیکی آن با سناریوی محتمل یا پیش‌بینی شده است. در اینجا، شکاف و فاصله میان وضع فعلی پدیده با وضعیت پیش‌بینی شده، حائز اهمیت است. همچنین انحراف پدیده از پیش‌بینی‌های انجام شده و شکل‌گیری وضعیت‌های جدید (پیش‌بینی نشده) نیز در همین جا رخ می‌دهند که نیازمند انعطاف‌پذیری تحلیلی بالای تحلیل‌گران و کارشناسان است. در این صورت، نظام تصمیم‌گیری در سطح ملی، محلی و موضوعی، نسبت به رویدادهای احتمالی پیش‌آگاهی پیدا خواهد کرد و از آنها پیش می‌افتد. در این صورت است که احتمال غافلگیری در بعد ذهنی و روانی و نیز در بعد اجرایی عملی و سازماندهی کاهش می‌یابد (تارنمای وزارت اطلاعات).

کارکردهای هشداردهی اطلاعاتی: مهم‌ترین کارکردی که هشداردهی اطلاعاتی دارد، جلوگیری از غافلگیری و به دنبال آن جلوگیری از شکست اطلاعاتی و یا کاهش آثار غافلگیری و شکست اطلاعاتی است که در ادامه به این دو موضوع پرداخته می‌شود.

غافلگیری: غافلگیری شرایطی است که در آن، نظام تصمیم‌گیری در معرض پدیده‌هایی قرار می‌گیرد که پیش‌تر درباره آنها پیش‌آگاهی نداشته باشد؛ به عبارتی، وضعیتی است که مدیریت سامانه با شرایطی مواجه می‌شود که درباره آنها تصویری ندارد و آنها را پیش‌تر حدس نمی‌زده است. برای مثال، قدرت گرفتن ناگهانی طالبان در افغانستان، طی سال‌های دهه هفتاد یا دستگیری و اعدام چائوشسکو، رئیس‌جمهور وقت رومانی در سال‌های دهه نود میلادی، وضعیت‌های غافلگیرکننده است که عنصر روانی تعجب و حیرت را به وجود می‌آورد. از قضا، به همین سبب است که نخستین کسانی که خود دچار بحران می‌شوند، مدیران بحران هستند. این از خصایص ذاتی بحران و وضعیت غافلگیرکننده است. ناگهانی، سریع و فوری بودن، همگی اسباب غافلگیری مدیریت مجموعه هستند و این شرایط، به سبب عدم پیش‌بینی و پیش‌آگاهی از وقوع بحران به وجود می‌آید.

چون پدیده‌های بحرانی غافلگیرانه رخ می‌دهند، امکان تدبیر و تمشیت و سیاستگذاری نیز ناممکن است یا به دشواری صورت می‌گیرد (پُرخطاست)؛ بنابراین، پیش‌بینی‌نکردن بحران و فقدان آینده‌نگری درباره پدیده‌های بحرانی، هزینه‌ها و خسارت فراوانی را به بار می‌آورد. به‌ویژه آنکه، مدیریت بحران هم گرفتار ضعف پیش‌بینی و فقدان آینده‌نگری بوده و نمی‌تواند خود را به سرعت بازسازی و آماده عمل کند. در این‌گونه مجموعه‌ها، غافلگیری‌های اطلاعاتی - امنیتی موجب اتخاذ تصمیم‌های پُرهزینه بیشتر می‌شود که بر عمق و عمر بحران می‌افزاید و آن پیچیده‌تر می‌کند. انتظاری که از سازمان‌های اطلاعاتی می‌رود آن است که از طریق آینده‌نگری و ارائه انواع پیش‌بینی‌های محتمل و ممکن و در نظر گرفتن انواع حالات یا وضعیت‌های ممکن، از دامنه غافلگیری‌ها بکاهد (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۴).

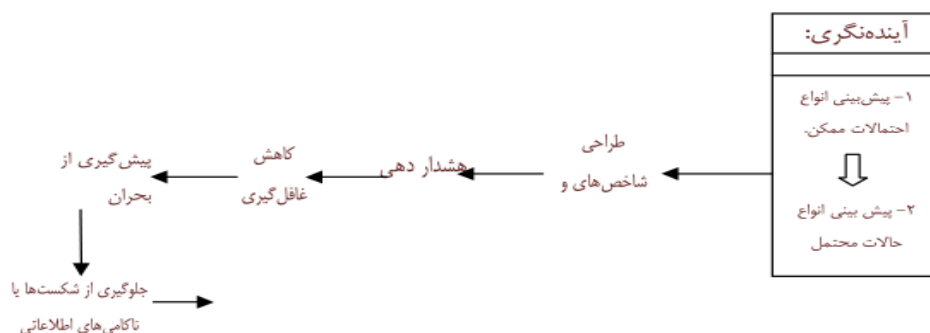
شکل نقش آینده‌نگری در هشداردهی و جلوگیری از غافلگیری

(ترکیب نظریه‌های محققان این مقاله و الگوی 5: cisc, 2007)

رعایت اصل مهم آینده‌نگری که همانا در نظر گرفتن انواع حالات متحمل و سپس، تشخیص انواع حالات ممکن و اولویت‌دادن به هر احتمال است، مهم‌ترین ابزار هشداردهی و پیش‌گیری از غافلگیری است. همان‌طور که در شکل بالا دیده می‌شود، در زمان‌بندی مختلف شدت غافلگیری تغییر کرده است، در زمان گذشته که هشداردهی بعد از رخ داد صورت گرفته، در نتیجه شدت غافلگیری بالاتر بوده، البته لازم به ذکر است که استفاده از تجربیات این غافلگیری شدت غافلگیری در زمان حال و آینده را

کاهش خواهد داد، در زمان حال نیز هشداردهی با توجه به اینکه در زمان حال و همچنین باتوجه به اطلاعات جاری است ممکن است زمان کافی برای جلوگیری از غافلگیری وجود نداشته باشد و غافلگیری اطلاعاتی اتفاق خواهد افتاد ولی در زمان آینده با در دست داشتن تجربه دو زمان قبلی و بهره‌گیری از روش‌های آینده‌نگری، غافلگیری اطلاعاتی به حداقل خواهد رسید.

شکست اطلاعاتی: مضمون ناکامی یا شکست اطلاعاتی را باید در مجاورت مفهومی با مضمون غافلگیری اطلاعاتی جستجو کرد. در واقع، غافلگیری، عنصر یا ویژگی به‌طور معمول روانی و ذهنی شکست، نوعی مفهوم تحلیلی و سازمانی است. شکست اطلاعاتی، به معنای پیش‌بینی نکردن (و تا حدودی پیش‌بینی نادرست) درباره وزن، جهت و شدت پدیده‌ها، وقایع و روندهای مخاطره‌آمیز در آینده است (Clarck, 2004: 202). هرگاه سازمان‌های اطلاعاتی از روند واقعیت‌ها غافل باشند و این غفلت‌ها هزینه‌هایی را برای منافع ملی، ارزش‌ها و دارایی‌های بنیادین نظام سیاسی یا اجتماع ملی به بار آورد، شکست اطلاعاتی رخ داده است؛ بنابراین، شکست‌های اطلاعاتی محصول غافلگیری اطلاعاتی هستند (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۴) و این دو وضعیت، از ضعف‌های تبیین نادرست جایگاه هشداردهی در فرایندهای سازمان‌های اطلاعاتی به شمار می‌آیند که در الگو نقش آینده‌نگری و جایگاه هشداردهی در جلوگیری از غافلگیری و شکست اطلاعات نمایش داده شده است.

نمودار نقش آینده‌نگری در هشداردهی و جلوگیری از غافلگیری و شکست اطلاعاتی

(حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۴۳)

نقش آینده‌نگری در هشداردهی اطلاعاتی با اتکای به تدابیر و فرمان‌های فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی)

۱. باید وظیفه پیشگیری و مراقبت پیش از وقوع خطاهای اطلاعاتی را نیز در وظایف خود به دقت لحاظ کنید؛

۲. این جلوگیری از تخلفات (پیشگیری) را بیاورید داخل برنامه خودتان (۱۳۸۴/۱۱/۲)؛

۳. اگر در هر نقطه‌ای که شما هستید، بتوانید بفهمید دشمن در فکر چیست، به‌طور یقین مبالغ زیادی از حمله دشمن را پیشگیری خواهید کرد و خودتان را مصونیت خواهید بخشید و کارهایی که باید انجام دهید، انجام خواهید داد (۱۳۸۷/۹/۲)؛

۴. از حفاظت اطلاعات انتظار داریم: مسائل را ریشه‌یابی کنند؛ راه‌کارهای عملی با تجزیه و تحلیل وضعیت بدهند و بعد هم جدی بروند دنبال کنند (پیگیری) و کمک کنند برای حل آنها (نظریه و پیشنهاد) و نگذارند این مشکلات پیش بیاید (پیشگیری) (۱۳۸۴/۳/۴)؛

۵. در کنار اطلاع‌دادن نسبت به آنچه اتفاق افتاده است، باید وظیفه پیشگیری و مراقبت پیش از وقوع خطاهای اطلاعاتی را نیز در وظایف خود به دقت ملاحظه نمایید (۱۳۸۶/۹/۷)؛

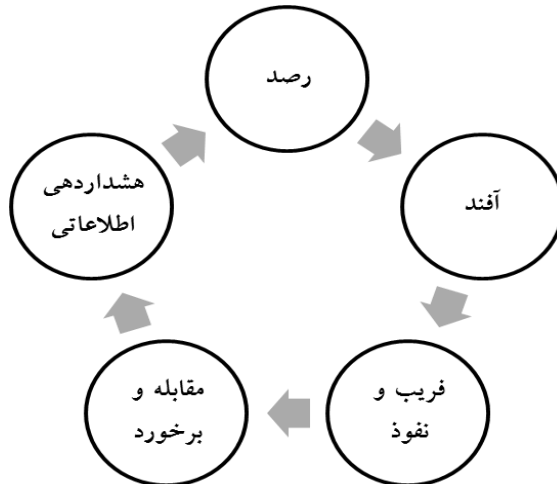
۶. به مسئله پیش‌بینی‌های لازم برای یک مواجهه احتمالی با دشمن اهمیت بدهیم (۱۳۸۹/۱۰/۵)؛

۷. خبرها متقن و بررسی شده و به موقع باشد (۱۳۸۴/۱۱/۲) (عاشوری و حسینی، ۱۳۹۳: ۵۶).

جایگاه هشداردهی در فرایند سازمان‌های اطلاعاتی: در سازمان‌های حفاظت

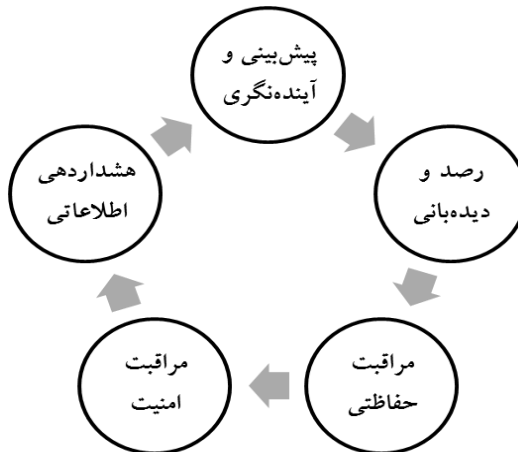
اطلاعات به‌طور معمول، نتیجه فرایندها منجر به هشداردهی می‌شود. در اینجا ادعا این است که اکثر هشداردهی‌ها بر اساس مقابله پیگیرانه است، چرا که هشداردهی به‌طور معمول بعد از برخورد ارائه می‌شود، یعنی هشداردهی پس از ورود سازمان به مجموعه بوده و می‌تواند گفت که در این فرایند، سازمان تا حدودی توانسته ضربه بزند (خرابکاری، شکست و... صورت گرفته)، این نوع هشداردهی از نگاه محقق با توجه به

فرمان‌های فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) مبنی بر آفندی عمل کردن حفاظت اطلاعات‌ها تا حدودی ناکارآمد است، به همین منظور با استناد به فرمان فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی)، هشداردهی باید از مبدأ رصد شود و قبل از ورود دستگاه هشداردهی صورت گیرد که این هشداردهی، پیشگیری پیشگیرانه است که در ادامه دو نوع هشداردهی در قالب دو شکل ارائه شده است:

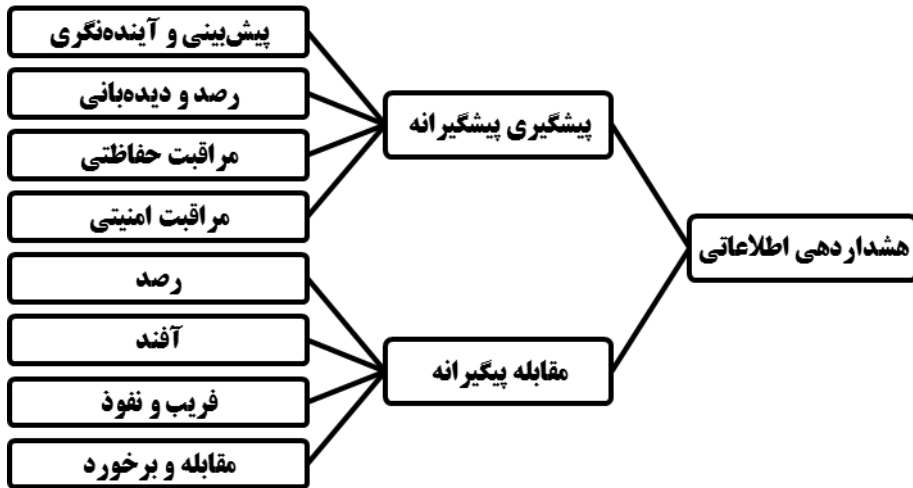
نمودار هشداردهی بر مبنای مقابله پیشگیرانه

(تجميع نظر نویسندگان)

هشداردهی با رویکرد پیشگیری پیشگیرانه

(تجميع نظر نویسندگان)

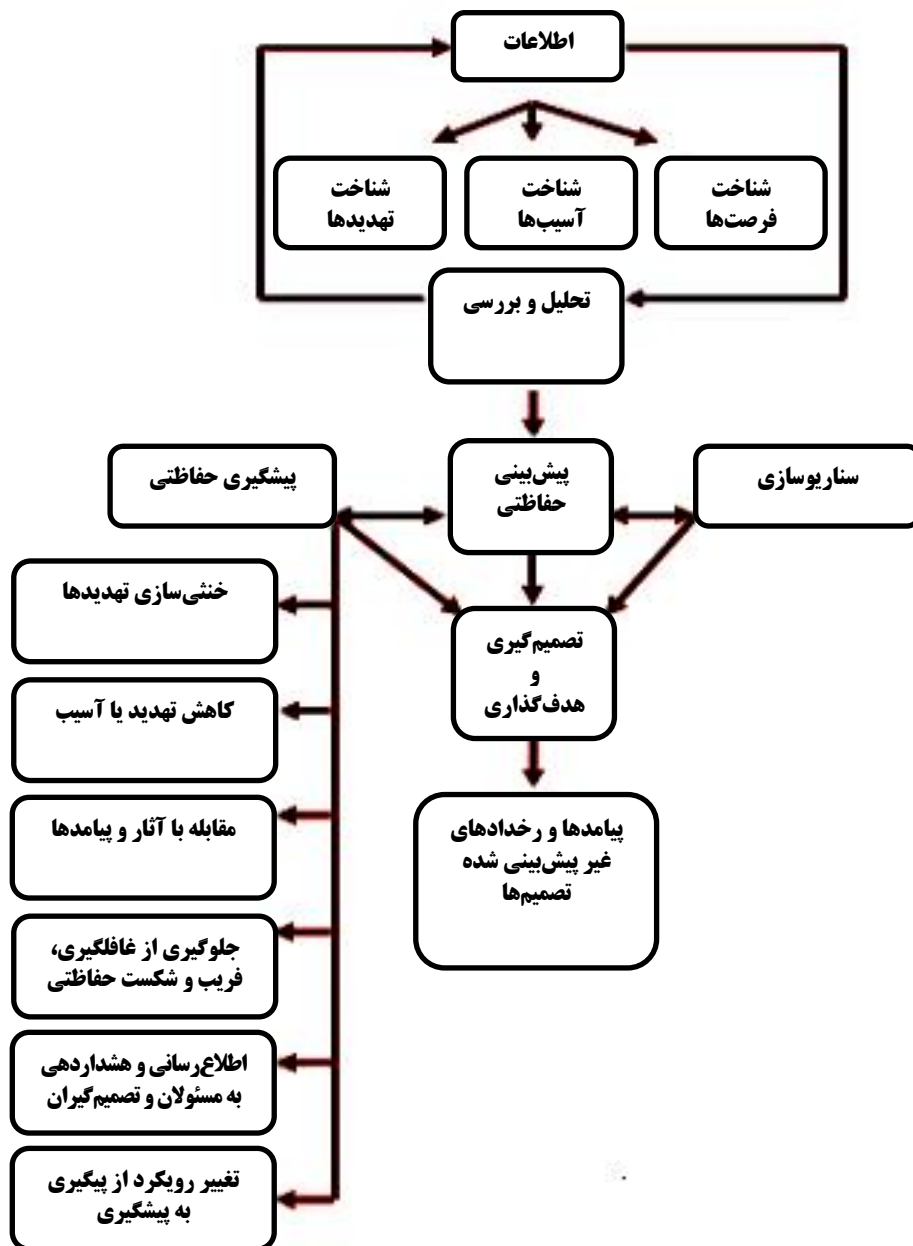

ترکیب الگوی هشداردهی پیشگیرانه و پیگیرانه در فرایندهای اطلاعاتی بر مبنای نظر نویسندگان

نقش پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی: همان طور که در بالا نیز ذکر شد، پیشگیری پیشگیرانه یعنی پیشی گرفتن بر حوادث و جلوگیری از غافلگیری، فریب و شکست اطلاعاتی؛ یا به عبارتی پیشگیری پیشگیرانه به منظور مشخص ساختن مجموعه خطرها و پدیده های منفی (ضدامنیتی) صورت می پذیرد که در یک چشم انداز قابل حصول و در آینده (دور یا نزدیک) رخ خواهد داد. در پیشگیری پیشگیرانه باید مشخص کرد که چه نوع تهدیدی یا خطری، در کجا، چگونه، از چه منبعی، از چه طریقی و چه وقت ظهور و تحقق می یابد. در برآورد تهدیدها، علاوه بر نیت و توانمندی ها و امکانات حریف، باید به آسیب پذیری های موضوع یا تشکیلات خودی نیز توجه شود؛ زیرا به تجربه ثابت شده است که در بسیاری از مواقع، بالفعل شدن تهدیدها، مرهون وجود یا تشدید آسیب پذیری هاست (عبدالله زاده و نیک خواه، ۱۳۹۱: ۳۴).

چگونگی پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی: در پیشگیری باید مشخص شود چه چیزی باید پیش بینی شود و چگونه؟ به نظر می رسد اولویت پیش بینی، پیش بینی تهدیدهای مختلف در حوزه هدف های مرجع است. البته پیش بینی فرصت ها و آسیب پذیری ها نیز می تواند مدنظر باشد، ولی توجه به پیش بینی را می توان به معنای کسب آگاهی در مورد رویدادهای نامشخص دانست که شاید در آینده رخ خواهد داد.

امروزه پیشگیری در سازمان حفاظتی - امنیتی جز از دریچه پیش بینی نمی تواند تحقق یابد، زیرا سرعت تحولات بسیاری از بسترهای حیاتی و کلیدی را تحت تأثیر خود قرا داده است.

چگونگی پیشگیری پیشگیرانه

(عبدالله‌زاده و نیک‌خواه: ۱۳۹۱: ۳۵)

نتیجه گیری

هدف اصلی مقاله حاضر، تبیین جایگاه پیشگیری پیشگیرانه در هشداردهی در فرایندهای سازمان اطلاعاتی با هدف جلوگیری از غافلگیری و شکست اطلاعاتی بود. در این راستا، تأکید شد که تلاش برای پیش افتادن بر شرایط و رویدادهای مخاطره‌آمیز و کاهش غافلگیری و در مجموع، کاهش بحران ضدامنیتی، منوط به هشداردهی و توجه به آن در فرایند سازمان‌های اطلاعاتی است.

هشداردهی مؤثر، طبق مطالب مطرح شده در ادبیات این مقاله، روندی است که از آینده‌نگری و آینده‌شناسی آغاز می‌شود و طی آن، انواع حالات ممکن و محتمل شناسایی و برای هر حالت یا احتمال، نشانه‌ها و علاماتی در نظر گرفته می‌شود و در نهایت هشدار صحیحی ارائه می‌شود.

با توجه به مطالب ذکر شده سازمان‌های حفاظتی باید بتوانند با توجه به پیش‌بینی و آینده‌نگری، آینده مطلوب و نامطلوب را ترسیم کنند که در این زمینه باید به تأثیر عوامل مؤثر در ترسیم وضع آینده توجه شود، چرا که آینده مطلوب سازمان وابسته به میزان موفقیت در زمینه آینده‌نگری و پیشگیری پیشگیرانه است که به این منظور سازمان‌های امنیتی - اطلاعاتی (حفاظت‌ها)، می‌توانند با رصد و پژوهش‌های مستمر و مداوم تحولات حوزه‌های حفاظتی و اطلاعاتی را رصد کنند و از ماهیت تهدیدهای برخاسته از محیط متحول و پیچیده ناشی از رشد سریع تغییرها و فناوری امکانات که شکست حفاظتی را فراهم می‌آورند، آگاهی یابند که به این منظور پیشنهاد‌های زیر به عنوان پیشنهاد‌های کاربردی به سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی به شرح ذیل پیشنهاد می‌شود:

۱. برگزاری همایش‌های علمی در خصوص نقش پیشگیری و کارکردها و شیوه و شگردهای مورد نیاز آن در آینده، به منظور جلوگیری از غافلگیری اطلاعاتی، کاهش آثار تهدیدها و در نهایت خنثی‌سازی تهدیدها؛

۲. ایجاد تحقیق و توسعه قوی با افراد توانمند و راه‌اندازی اتاق‌های فکر راهبردی به منظور برآورد و تعیین نیازمندی‌های جدید (متاسب با آینده) و تولید ایده‌های نوین حفاظتی، امکان فرصت‌سازی و ایجاد ظرفیت‌های جدید در حوزه پیشگیری؛
۳. داشتن سناریوهای مناسب، در خصوص تصمیم‌های اتخاذی در حوزه پیشگیری؛
۴. ایجاد ساختار قوی در حوزه پیشگیری با بهره‌گیری از رشته‌های مهندسی، به‌خصوص فنی و سایبری به منظور ایجاد دیواره آتش در حوزه تحت حفاظت.

منابع

قرآن کریم.

بیستونی، محمد (۱۳۳۷)، تفسیر مجمع البیان جوان (برگرفته از تفسیر مجمع البیان

طبرسی «ره» قم: بیان جوان؛ مشهد: آستان قدس رضوی، شرکت به نشر ۱۳۹۰.

حاجیان، ابراهیم (۱۳۹۰)، «هشداردهی کارکرد تحلیل اطلاعاتی در پیشگیری از

غافلگیری»، فصل مطالعات راهبردی، شماره ۵۳، صص: ۱۲۷-۱۵۲.

خوری شرتونی، سعید (۱۴۰۳ ه.ق)، اقرب الموارد فی فصح العربیه و الشوارد، ج ۵،

تهران: اسوه.

دشتی، محمد (۱۳۳۰)، نهج البلاغه، حکمت ۵۹، قم: مشهور، سال ۱۳۷۹.

رشیدالدین میبدی، ابوالفضل (۱۳۳۷)، کشف الاسرار و عدة الابرار، ترجمه خواجه عبدالله

انصاری، تصحیح علی اصغر حکمت.

زالی، نادر (۱۳۹۱)، آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، جلد ۱،

تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.

شعرانی، میرزا ابوالحسن (۱۳۵۲)، نثر طوبی، تحقیق محمدقرب، تهران: کتابفروشی

اسلامیه، ج ۲.

طوسی، محمدبن حسن (بی تا)، التبیان فی تفسیر القرآن، ج ۱.

عاشوری، ذبیح‌الله، سیدمحمد رضا حسینی (۱۳۹۳)، «کاربرد روش‌های آینده‌پژوهی در

بررسی اطلاعاتی سازمان‌های حفاظت اطلاعات. ن.م»، فصلنامه علمی- پژوهشی

«امنیت پژوهی» سال سیزدهم، شماره ۴۶، صص ۴۵-۷۹.

عبدالله‌زاده، احمد، محمد نیک‌خواه (۳۹۱)، «بررسی نقش پیش‌بینی در پیشگیری حفاظتی با رویکرد هدف‌های مرجع»، فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی-امنیتی، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع)، سال اول، شماره ۴، صص: ۲-۴۲.

عبدالله‌زاده، سیدمحمد (۱۳۹۴)، گفتار معصومین(ع)، جلد سوم (درس اخلاق حضرت آیه‌الله العظمی مکارم شیرازی(مدظله)، قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب(ع)، چاپ دوم.

علیخانی، علی (۱۳۹۳)، هشدارشناسی، تهران: انتشارات دانشکده اطلاعات.

محمدنسل، غلامرضا (۱۳۸۸)، اصول و مبانی پیشگیری حفاظتی، مجموعه مقالات نخستین همایش پیشگیری، تهران: اسفندماه، دفتر عمومی حفاظت اطلاعات فرماندهی کل قوا.

معاونت پژوهش و تولید علم (۱۳۹۴)، تحلیل هشدار-اطلاعات و امنیت ملی ۲، تهران: دانشکده اطلاعات.

CISC: Criminal Intelligence Service Canada (2007); Strategic Early warning for Criminal Intelligence.

Clark, Robert M. (2004); Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach, Rutledge Press. Cavell, Vincent, T. and Mum Power, Jerry (1985); "Risk Analysis and Risk management: An Historical Perspective", Risk Analysis, 5 (2), pp: 103-120.

www.vaja.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx

